

ROMANTIKA PRI SLOVENCIH

POLITIČNO OBDOBJE:

-**Francoska revolucija (1789-1799)** je zanesla med nesvobodne narode misel o svobodi in enakopravnosti. K temu so pripomogle se Napoleonove zmage in **podjarmljeni narodi so vedno bolj zahtevali svoje pravice.**

-Po Napoleonovem porazu so Avstrija, Rusija in Prusija sklenile sveto zvezo z namenom, da bi potlačile svobodoljubno gibanje med svojimi narodi. Ta pritisk je prišel najbolj do izraza v Avstriji, kjer je bilo največ podjarmljenih Slovanov.

-Avstrijsko politiko je vodil ministrski predsednik Metternich, ki je s policijo nadziral vse javno življenje in onemogočil širjenje naprednih idej v tisku.

Takšno je bilo stanje do marčne revolucije leta 1848.

To dobo imenujemo **predmarčno dobo** ali dobo **Metternichovega absolutizma.**

-Takšno življenje je dobilo svoj izraz tudi v književnosti, ki kaže močno razočaranje nad takratnimi razmerami, vendar pa tudi zaupanje v lepšo bodočnost. Književniki te dobe močno nasprotujejo pretiranemu čaščenju razuma in upoštevajo predvsem čustva in voljo. Novo obdobje se imenuje **romantika.**

Zgodovinske značilnosti:

-Slovenci smo del Avstrije, kjer vlada strog policijski režim – Metternichov absolutizem.

-Slovincem niso dovoljevali nobenih narodnih pravic, a le za eno leto.

Pride do svobode tiska. Slovenščina se lahko uporablja v javnosti. Slovenci lahko ustanavljamo politična društva.

-Leta 1848 dobimo prvi politični program Zedinjena Slovenija. V njem so Slovenci zahtevali:

*Da se vsi Slovenci združimo v en narod, ki naj ima svoj deželni zbor znotraj Avstrije.

*Slovenci naj bodo enakopravni Nemcem tako v jeziku kot v pravicah.

GIBANJA V TEM ČASU

➤ **Ilirizem** – gibanje za združitev vseh Južnih Slovanov in za enoten južnoslovanski jezik.

-Proti ilirizmu sta bila Prešeren in Čop, ker sta se bala za obstoj slovenskega jezika.

➤ **Abecedna vojna / črkarska pravda** – to je gibanje za novo pisavo.

-Kopitar je predlagal, da bi Slovenci dobili novo pisavo, kjer bi vsak glas imel svojo črko. Zato sta - Dajanko in Metelko izumila dve pisavi dajnsčico in meteljčico.

-Proti pisavama sta bila Prešeren in Čop, ker naj bi bili pisavi grdi in ker sta mešali Cirilico in Latinico. Tako so obe pisavi prepovedali. Ostala je še naprej do leta 1845 Bohoričica.

-Potem pa smo dobili današnjo pisavo.

✚ -1809 – prva znanstvena slovnica slovenskega jezika (Kopitar) / Ilirske province ~ 1848/49 – pomlad narodov / Prešernova smrt.

-prvo zares pomembno obdobje pri Slovencih

-književnost na nivoju Evropske in svetovne umetnosti

-1809 – Ilirske province

-1830 – Prešernovo ustvarjanje doseže vrh

-1848 – Marčna revolucija

-1849 – konec romantike, ko umre Prešeren kot osrednji predstavnik

PREDSTAVNIKI:

➤ **Jernej Kopitar:**

- prva znanstvena slovnica slovenskega jezika

- bil je jezikoslovec, največji strokovnjak za slovanske jezike v tistem času

- izjemen slavist

- rekel, da Slovenci potrebujemo nov črkopis (Meteljko, Dajanko; črkarska pravda)

- ILIRIZEM - zmotno prepričanje, da smo južni Slovani predniki Ilirov

➤ **Matija Čop:**

- prvi literarni zgodovinar in literarni teoretik

- postavil literarna obdobja in literarno teorijo

- urejal Kranjsko Čbelico

➤ **Janez Cigler:**

- Avtor prve slovenske povesti → Sreča v nesreči

- **Stanko Vraz:**
 - pripadnik gibanja ilirizma – želeli so, da bi se južnoslovanski jeziki združili in da bi nastal en sam jezik
 - zbiralec ljudskih pesmi
- **Janez Bleiweis:**
 - Kmetijske in rokodelske novice
 - prvi slovenski poklicni politik
- **Jovan Vesel Koseski:**
 - slavil avstrijsko oblast
- **France Prešeren:**
 - 1800 – 1849
 - Njegovo pesniško ustvarjanje razdelimo na tri obdobja:
 1. Pred l. 1828 ~ MLADOSTNO OBDOBJE –
 - *prve pesmi še pod vplivom razsvetljenstva in predromantike
 - *Nekatere pesmi je zaradi Kopitarja uničil
 - *Lenora, Povodni mož, Dekletam
 2. 1828-1840 ~ ZRELO OBDOBJE –
 - *vrh ustvarjanja, začne se s pesmijo Slovo od mladosti (prvo romantično besedilo)
 - *klasične pesniške oblike
 - *Sonetni venec, Krst pri Savici, Glosa, Sonetje nesreče, Gazele, Turjaška Rozamunda, Pevcu, Kam?
 3. Po l. 1840 ~ OBDOBJE PESNIŠKEGA ZATONA
 - *počasen osebni in pesniški propad
 - *preproste pesniške oblike
 - *Zdravljica, Poezije, Nezakonska mati, Neiztrohnjeno srce

FRANCE PREŠEREN:

SLOVO OD MLADOSTI

- izpove svoj pogled na življenje
- razkol med idealom in stvarnostjo
- elegija/žalostinka (lirske pesmi, žalostna vsebina, lirski subjekt se od nečesa poslavlja)
- prvo romantično besedilo pri nas

NOTRANJA ZGRADBA

- 5 kitic
- 8 vrstičnice (zgrajena iz oktav/stanc)

MOTIV: poslavljanje od mladosti

TEMATIKA: bivanjska (vprašanje o smislu življenja, bivanja)

PESNIŠKA SREDSTVA: personifikacija, metafora, ponavljanje, nagovor, inverzija/zamenjan besedni red, vzklik

VSEBINA:

1. **kitica:** mladost je hitro minila
imel je malo srečnih trenutkov, pa še ti so hitro zbledeli, odšli
redko je upal – (le redko upa sonce je sijalo)
njegova mladost ni bila lepa – (upa zarji)
2. **kitica:** zgodaj je spoznal krutost sveta
spoznal je, da čisto vest, znanje, modrost, dobroto svet zaničuje; ni zveste ljubezni
modrost, pravičnost, poštenost, učenost ni nič vredna
3. **kitica:** če si se rodil kot revež, se boš zastonj trudil
človek velja toliko, kolikor ima denarja
4. **kitica:** prizadelo ga je, ko je spoznal pokvarjenost sveta
ko si mlad, upaš, verjameš, sanjaš da bo življenje lepo → mladi kmalu pozabijo krivice in bolečine
5. **kitica:** mlad človek kmalu pozabi nesreče in bolečine, starejši pa je izkušen in ve, da je upanje sanjarija, ki se ne uresniči
pesnik si želi mladosti, kajti mladega človeka upanje drži pokonci in ga žene naprej

SONETJE NESREČE

-objavljen 1833

-gre za stopnjevanje pesniškega občutja → gradacija

-VRH: V., VI. sonet (vdanost v usodo → resignacija)

MOTIVI IN TEHNIKE: lastne izkušnje doživljanja sveta

-upanje – spoznanje – obup – brezup – vztrajanje

VSEBINA:

1. sonet: VZROK PESNIKOVE NESREČE [Soneti pesnikove nesreče]
 - 1. nagovarja domačijo, na katero je zelo navezan
želja po znanju ga je odpeljala od doma (goljufiva kača)
 - 2. njegovi upi se niso uresničili in če bi ostal doma, tega ne bi spoznal
izgubil je vero vase, igrača notranjih bogov
 - 3.,4. kakšno bi bilo življenje, če ne bi odšel → ljubezen, pridna žena, sv. Mark bi ga varoval
2. Sonet: SONET RAZOČARANJA
 - On je popotnik, ki v življenju išče pot in ta ga pelje v neznano (puščavo)
V življenju ne vidi več, kam naprej (noč na zemljo pade), rad bi videl kam, vendar ne (nobena luč se skroz oblak ne ukrade)
Okrog sebe zagleda grozote
 - Dokler ni spoznal vsega o svetu, je v upanju mislil, da ga bo pot peljala v boljše življenje, vendar pa vidi, kakšen je svet (gnus, nadloga, stiske)
3. Sonet: SONET USODE, SONET PORAŽENOSTI
 - 1.,2. Mogočen hrast, ki ga vihar podre
Spomladi je še malo živ (ozelenil sem ter tja veje),
Ko človek obupa se težko pobere, počasi propada (a vendar zanj ni moči, ko spet pade sneg in hrast trohni)
 - 3.,4. Živiš dalje, ampak počasi propadaš, umiraš
Nimaš več moči, da bi zaživel tako kot prej
4. Sonet: SONET USODE – življenje doživlja kot trpljenje – rešitev je smrt
 - 1.,2. Meni, da se je zameril sreči (če sem se zameril sreči – tudi če bi imel gigantov [rok veliko], se ne bi prikupil sreči), zameril se je za vedno
 - Njegova pot je posuta s trnjem
 - nikjer ne najde miru
5. Sonet: SONET SMRTI
 - Ne vidi nobenega izhoda iz nesreče, popoln obup,
 - Osrednji motiv: SMRT
 - Vsak trenutek je trpljenje (kot da bi ga rabelj)
 - Skrb je vsak da nova, živahna, se ne postara (pomlajena nevesta)
 - Trpljenje in obup sta vedno z njim, ne odideta (hlapca zvesta)
 - Smrt mu je prijazna, ker jo vidi kot odrešiteljico, pot iz bolečine, ki ga popelje v posteljo (grob, kjer ne bo trpljenja)
6. Sonet: SONET VDANOSTI V USODO – resignacija
 - Ni več govora o smrti, življenja se je navadil in se vdal v usodo
 - Nad življenjem se ne bo več pritoževal, navadil se je na grenkobe življenja
 - Koža se je navadila vsega hudega, ni ga več strah življenja
 - Strah je odšel in z njim lažno upanje

SONETNI VENEC

- 14 sonetov + magistrale (3x peti verzi)

- Akrostih (posvetilo ali rek, sestavljen iz začetnih črk verzov)

TEME: ljubezenska, domovinska, poetološka/pesniška

VSEBINA:

1. - Pove kako je venec zgrajen
 - Nagovarja Julijo
 - Sebe primerja z magistralami
7. Slovenske pesmi (poezije) so zaprte, zatirane
 - Spomni se na Orfeja
 - Da bi tudi bog na poslal enega Orfeja, da bi nas odrešil – ta Orfej hoče biti Prešeren
 - Želi si, da bi prišel k nam tak pesnik, ki bi združil Slovence, zedinil, da bi se vsi dobro razumeli
 - Zdaj smo jezni, nesrečni, z enotnostjo bi postali veseli

KRST PRI SAVICI

- Dramatske značilnosti
- Lirsko-epška pesnitev (zgodovinska tematika, slovenski narod)
- 1. POSVETILO MATIJI ČOPU
 - Pove, da je posvečen Matiji čopu (sonet)
- 2. UVOD
 - Sintetična zgradba (od začetka do konca)
 - epski del
 - trivrstične kitice, zadnji štirivrstičnice
 - Bitka s kristjani in pogani, kako so se zaprli na grad → oblegali so jih 6 mesecev
 - Črtomir govor – bolje biti mrtev kot nesvoboden
 - Največ zemlje pripada Slovanom, napove, da si bodo nekoč izborili svobodo
 - Po koncu bitke Valjahun išče Črtomira, ker ga ne najde, sklepa, da je preživel
- 3. KRST
 - Analitična zgradba (se spominja za nazaj)
 - Dialog Bogomila, Črtomir
 - Prešeren prenaša zunanji boj (iz uvoda) v notranji boj (Črtomir)
 - Črtomir razmišlja, da so vsi borci padli, počuti se krivega
 - Pomisli na smrt, vendar se spomni na Bogomilo (kako sta se spoznala) in opusti to idejo (8 vrstične kitice)
 - Spominja se ljubezni, nato pa mu ribič ponudi prevoz do slapa in bodo tam poklicali Bogomilo

PEVCU

TEMA: poetološka/pesniška

SPOROČILO: nikoli ne boš srečen, vztrajaj, kljub trpljenju

OBLIKA: simetrična (2,3,4,3,2 verza)

Rima-po samoglasniški lestvici (a,e,i,o,u → na koncu besede)

VSEBINA:

1. Kdo bi mu pomaga iz stiske, kdo bi ga rešil
 - Bolečina duha
2. MOTIV: iz grške mitologije (Prometej)
 - bolečina srca
 - kdo bi znal odgnati bolečino
3. –vsebinsko VRH pesmi
 - se osredotoča na preteklost, sedanjost, prihodnost
 - kdo bi mu odgnal brezup iz prihodnosti
 - kako ubežati praznoti v sedanjosti
 - višek bolečine
4. Kako boš pesnik, če ti je pretežko trpeti ali imeti srečo
5. Spomni se, da si pesnik
 - trpi brez miru

-dolžnost pesnika je, da trpi

-obsojen je na trpljenje

-pesniško poslanstvo je trpljenje

-moraš znati trpeti

-ustvarjaj tudi če trpiš

NEZAKONSKA MATI

TEMA: ljubezen nezakonske matere do otroka

MOTIV: socialni (nezakonski otrok; materinska ljubezen; prevarana ljubezen)

-Lirski subjekt: nezakonska mati

VSEBINA:

1. Zakaj je bilo treba imeti tega otroka? Neporočena, sama, mlada
2. Oče tepel, mati jokala, sorodniki sramovali, tujci kazali → kako so jo spremljali drugi, družba
3. Otrokov oče je odšel, sramuje se nje in otroka
4. Zakaj ga je morala imeti? – vseeno ga ima rada
5. Kaj ji pomeni otrok? – ko ga vidi, nasmeh je vse trpljenje pozabljeno
6. Naj mu bo lepo v življenju (bog naj poskrbi)
 - Vedno ga bo imela rada

ZDRAVLJICA

-NASTANEK: ~župnik pozval v eseju Prešerna naj napiše zdravico, saj Slovenci nimamo nobene
~kot odgovor Odi (zaradi katere je Prešeren jezen), ki jo je Koseski napisal Ferdinandu, ko je obiskal

-Stanko Premrl – uglasbil

-napitnica

-prva slovenska politična pesem

TEMA: narodnostna, politična

MOTIVI: nazdravljanje~enakosti, bratstvu, svobodi, dobroti, spravi, strpnosti, prijateljstvu

IDEJA: osvoboditev vseh narodov, vsega človeštva, poziv k miroljubnemu sožitju vsega človeštva

ZGRADBA:

-8 kitic (v obliki čaše) ~likovna pesem/carmen figuratum (s kitico izraža motiv)

-sedemvrstični verzi

-Prešernovi ideali so bratstvo, sreča, svoboda ampak stvarnost je drugačna

-razširil je nacionalno in internacionalno idejo

VSEBINA:

1. Nagovarja prijatelje, vino poživlja telo in duha, da moč
2. Komu bodo najprej nazdravili? Slovenski deželi, slovenskim bratom, slovenskemu svetu
3. Poziva k upor
4. Vsi naj si v roke sežejo, Slovani naj bi bili enotni, bratski, svobodni
5. Nazdravlja Slovenkam (lepe, žlahtne), naj rodijo močne fante, ki so strah za sovražnike
6. Nazdravlja mladeničem, vi ste naš up, naj ne pozabijo domovine, naj branijo domovino
7. Naj živijo vsi narodi sveta, ki hrepenijo po svobodi, naj ne bo vojn, da bo vsak človek svoboden
Sosedje bi bili pravi sosodje, ne vrage.
Želi dočakati da, ko bo mir na svetu
Ideal, ki je nemogoč → svoboda vseh narodov
8. Ožji krog prijateljev
Nazdravlja
Naj živijo tisti, ki so dobri

REALIZEM IN NATURALIZEM

➤ DRUŽBENE RAZMERE

Družba – razvije se kapitalistična družba (po 1848) in z njo razreda izkoriščevalcev in izkoriščanih oz. delavcev in proletariata.

-Plemstvo začne propadati, na njegovo mesto pa stopi meščanstvo.

-Delavci so garali v tovarnah od jutra do večera, vendar niso bili plačani kolikor so si zaslužili. Na račun delavcev so živeli kapitalisti. Za pravice delavcev se borita Marx in Engels.

-Meščanstvo je vedno močnejše.

Znanost – V znanosti se pojavi pozitivizem, poseben nauk – resnično je samo tisto, kar vsi vidimo, kar je objektivno. Pozitivizem vpliva tudi na književnost.

➤ REALIZEM – po l. 1830

-res, realis

-Svet hoče prikazati takšen kakršen je, realnost, zunanji svet

-trenutni čas, svobodno družno

-govora je o alkoholizmu, prostituciji, psihičnih težavah, pišejo o grdih navadah

➤ NATURALIZEM – po l. 1870 v Franciji

-Je skrajna oblika realizma

-Glavni predstavnik je Francoz Emile Zola.

-Zajemajo snov družbenega dna. Zanima jih prostitucija, kriminal, pijančevanje.

-Upoštevajo filozofijo Taina, ki pravi, da je človekovo življenje odvisno od treh dejavnikov: dednosti, okolja in časa v katerem živimo.

➤ LITERARNE VRSTE: epika, dramatika

➤ LITERARNE ZVRSTI: romani, povesti, novele, tezne drame

➤ SMERI REALIZMA:

* **romantični realizem** - prepleta realistične prvine še s prviniami romantike (Stendhal, Balzac, Dickens, Gogolj)

* **objektivni realizem** – samo dejstva, nič čustev, objektivna, nepristranska zgodba od pripovedovalca (Flaubert, Turgenjev, Tolstoj)

* **poetični realizem** – prisotnost idile, ki vzbudi bralcem željo po lepem

* **psihološki realizem** – kako človek funkcionira na osnovi svoje psihe (Dostojevski, Tolstoj, Ibsen)

* **impresionistični** – slogovno kaže na novo smer, novo romantiko, temelji na trenutnih vtisih

* **kritični realizem** – kritika sodobne meščanske družbe in njenih pojavov

* skrajni (naturalizem): determiniranost, vsakdanje življenje (Ibsen, Zola)

➤ PREDSTAVNIKI:

* **Francija:** - Honore de Balzac (Človeška komedija: Oče Goriot),

- Gustave Flaubert (Gospa Bovary),

- Guy de Maupassant (Nakit)

* **Rusija:** - Nikolaj Vasiljevič Gogolj (Plašč, Mrtve duše),

- Lev Nikolajevič Tolstoj (Ana Karenina, Vojna in mir),

- Fjodor Mihajlovič Dostojevski (Zločin in kazen, Bratje Karamazovi),

- Ivan Sergejevič Turgenjev (Lovčevi zapiski),

- Anton Pavlovič Čehov (Češnjev vrt, Utva)

* **Anglija:** - Charles Dickens (Oliver Twist, David Copperfield)

* **Nemčija:** - Gottfried Keller,

- Theodor Storm,

- Ferdinand Meyer,

- Theodor Fontane

* **Norveška:** - Henrik Ibsen (Stebri družbe, Nora, Strahovi)

* **Švedska:** - August Strindberg